

**Вербализация категории количества в говорах
среднеподнепровско-степного пограничья**

В статье на материале диалектных текстов исследованы особенности вербального выражения количества в говоре среднеподнепровско-степного пограничья. В отличие от литературного языка, в котором категория количества реализована с помощью количественности и нумеративности, в связных диалектных текстах представлено лишь количественное ее проявление на лексическом, морфологическом, словообразовательном, синтаксическом языковых уровнях. В разведке осуществлен анализ способов и средств проявления категории количества в говоре среднеподнепровско-степного пограничья, описана структура наименований с количественным значением, исследована их производительность. Центр функционально-семантического поля количества в анализируемом ареале представляют лексемы со значением точно очерченного количества (числительные, существительные и наречия). Особое внимание обращено на измерительные (параметрические) лингвистические единицы, которые реализуют семантику неточного количества, представленную микрополями неопределенно малого, неопределенно большого, неопределенного и приблизительного количества.

Ключевые слова: категория количества, точное, определённое количество, неточное количество, неопределенно малое количество, неопределенно большое количество, неопределенное количество, приблизительное количество, среднеподнепровско-степное погранижье.

T. V. Scherbina

**Verbalization of category of number in the dialects
of mid-upper –Dnieper and Steppe border**

The peculiarities of verbal expression of number in the dialects of mid-upper –Dnieper and Steppe border based on the dialectic texts are researched in the article. Contrary to the literal language, where the category of number is realized by means of number and numeration, in coherent dialectic texts only its quantitative expression is performed which is based on the lexical, morphological, syntactical and word formative levels. The analysis of methods and means of revealing the category of number in the dialects of mid-upper-Dnieper and Steppe border is researched, the structure of denominations with quantitative meaning is described and their productivity is indicated. The center of functional and semantic field of number in analysed area is lexemes with the meaning of precisely determined number (numerals, nouns and adverbs). Measuring linguistic units that realize semantics of inaccurate number represented by microfields of indefinite small, indefinite large, unfixed and approximate number are paid attention to in the article.

Key words: category of number, definite number, inaccurate number, indefinite small number, indefinite large number, unfixed number, approximate number, dialectic text, dialects of mid-upper-Dnieper and Steppe border.

УДК 811. 161. 2'282

Т. П. Кукса

**НАЗВИ ГАРБУЗОВИХ РОСЛИН
В УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРКАХ КРИМУ**

У статті здійснено системний опис назв гарбузових рослин в українських говірках Криму. У ній проаналізовано репертуар, структурну організацію флорономенів у межах мікропарадигм. Встановлено лексичну, граматичну та словотвірну варіативність, зумовлену гетерогенністю українських говірок Криму і контактами діалектоносіїв з іншомовним оточенням. Виявлені системні зв'язки компонентів, зумовлені наявністю зон семантичного синкретизму лексем, словотворчими зв'язками; полісемія окремих лексем та семантичні зрушення. Розкрито специфіку поширення і функціонування засвідчених назв. Серед зафіксованих репрезентантів – однослівні назви, атрибутивні та субстантивні словосполучення і пропозитивні структури, що свідчать про незавершеність процесів номінації.

Ключові слова: українські говірки Криму, гетерогенні говірки, лексико-семантична парадигма, диференційна ознака, сільськогосподарська лексика, флорономен, системні зв'язки, полісемія, зона семантичного синкретизму.

Постановка проблеми. Українські говірки Криму досі не були об'єктом докладного вивчення. Особливість цього діалектного континууму полягає в тому, що він представляє новостворений масив, який сформувався внаслідок заселення території вихідцями з різних діалектів і становить зону контактування генетично неоднакових говорів і говірок: українських, що відрізняються часом і місцем постання, та іншомовних. З огляду на це збирання й системний опис діалектного матеріалу, який би повно відбивав склад лексики українських говірок Криму, зокрема назви гарбузових рослин, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Репертуар і лексико-семантичну структуру назв гарбузових рослин у складі городніх культур в українських говірках досліджували І. В. Гороф'янюк [4], Ю. А. Карпенко [6], Г. О. Козачук [7], О. А. Малахівська [3], А. О. Скорофатова [9], Т. М. Тищенко [11], М. М. Ткачук [12] та ін. Аналіз наукової літератури засвідчує, що українські говірки Криму ще не були об'єктом спеціальних наукових пошуків. Єдиною сторінкою їхньої лінгвістичної репрезентації став III том Атласу української мови [1]. Однак сільськогосподарська лексика представлена лише на 4 картах [1, ч. 2, к. 110–113], серед яких не репрезентовано назви гарбузових рослин.

Визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми. Фітономени на позначення сільськогосподарських рослин Криму, зокрема назви гарбузових, ще не були об'єктом докладного вивчення. Специфіку нашого дослідження становлять не тільки назви гарбузових рослин, а й обраний регіон, говірки якого сформувалися в результаті переселення й дозаселення Кримського півострова.

Мета статті – з'ясувати склад, особливості системної організації, функціонування назв гарбузових рослин в українських говірках Криму. Об'єктом дослідження стала лексика на позначення гарбузових рослин, зібрана за спеціально укладеною автором програмою в 51 українській говірці Криму впродовж 2004–2010 років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Встановлено, що родина гарбузових Cucurbitaceae налічує близько 1000 видів харчових, технічних і лікарських рослин. Це однорічні трав'янисті ліани. Плоди – гарбузики з сильно розрослими їстівними і неїстівними плацентами [2, с. 297].

Група назв на позначення гарбузових рослин має складну структурну організацію, вона об'єднує кілька мікрогруп лексем, що репрезентують семи 'гарбуз звичайний', 'кавун', 'диня', 'огірок', 'горлянка (тиква посудна)', 'люффа циліндрична'. Усі компоненти лексико-семантичної групи (ЛСГ) на понятійному рівні об'єднані за особливостями зовнішньої будови рослини: будови стебла, листя, квітів, плода.

Найбільшу мікрогрупу утворюють репрезентанти семми 'гарбуз звичайний, Cucurbita pepo L.'. На її формування вплинули різні диференційні ознаки (ДО) рослини: "форма стебла", "форма плода", "колір плода", "призначення плода", "смак плода".

Семі 'гарбуз' репрезентують лексеми *гарбуз* (8.1, 13–15, 18, 19, 31, 33.1, 38, 41, 45, 47) і граматичні *гарбузи* (1, 2, 5–7, 9.1, 10, 20), *гарбуза* (8.2, 22, 46) та акцентний *гарбузи* (3, 11, 48) варіанти; *кабак* (24, 25, 33.2) і граматичний варіант *кабаки* (30); *тиква* (44) та дублети *гарбуз // тиква* (4), *гарбузи // тиква* (17), *гарбуз // кабак* (12, 21, 42), *тиква // кабак* (9.2, 27), *тиква // гарбуз* (16, 39, 40, 43, 50, 51). Хоча назва *гарбуз* відома усім опитаним, в окремих говірках (і навіть ідіолектах родин) вона має різну семантику. Для більшості мовців *гарбуз* – це плетиста рослина з великими круглими плодами; а куциста рослина з продовгуватими плодами – це *кабачок*. Тож за двома ДО "форма стебла", і "форма плода" виділяємо опозицію сем 'круглий гарбуз із витким стеблом': 'продовгуватий гарбуз із куцистим стеблом' – *гарбуз : кабачок* (у більшості говірок). У двох говірках зафіксовано протиставні назви *гарбуз // кабак круглий : гарбуз // кабак дл'иний* (33), *тиква // круглий гарбуз : кабаки // кабачки* (9.2). Ще у двох

говірках за формою плода вирізняють тільки одну назву: *ус'ї гарбузи к'ругл'ї* (1, 46). В одній говірці за цією ознакою зафіксовано назву *гарбуз дл'їн:ий* (42.1), в іншій – *кабачки / на кабанчика схожий / круглен'кий / товстен'кий* (9.1). У кількох говірках сему ‘гарбуз із кущистим стеблом’ маніфестує лексема *пат'їсон* (24, 28, 44, 45, 50, 51) та дублет *пат'їсон // пат'їфон* (40).

Окремі лексико-семантичні парадигми виокремлено за ДО “колір плода”; її утворюють лексеми на позначення різновидів опозиції сем ‘білі гарбузи’ : ‘жовті гарбузи’ : ‘зелені гарбузи’ – *гарбуз б'їлий : гарбуз жовтий : гарбуз зе'лений* (9.2), *кабачки б'їлий : кабачки жолтий : кабачки зе'лений* (45); ‘рябі гарбузи’ : ‘жовті гарбузи’ : ‘оранжеві гарбузи’ – *гарбуз // кабак р'абий : гарбуз // кабак жовтий : гарбуз // кабак оранжевий* (33); ‘білі гарбузи’ : ‘рябі гарбузи’ – *кабачки б'їлий : кабачки р'абин'к'їй* (24); в одній говірці мовці вирізняють назву лише за однією з ознак – *кабачки зе'лений* (46).

За ДО “призначення рослини” виділено лексико-семантичну парадигму на позначення опозиції сем ‘гарбузи, призначені для їжі’ : ‘гарбузи, призначені на корм худобі’. Її реалізують протиставні назви *гарбузи / кашу вар'ат* : *кабаки кормов'ї* (3), *гарбуз / шо на кашу варити : гарбуз / шо дл'а худоби* (31), *гарбуз // кабак столовий дл'а каш'ї : гарбуз // кабак кормов'ї* (33), *гарбуз // тиква столовий : гарбуз // тиква кормовий* (9.1), *кабаки їедовий : кабаки кормовий* (42.2); у кількох говірках засвідчено тільки одну з назв: *гарбуз дл'а каш'ї* (13, 34), *кабачки соусний* (24). Засвідчено граматичні особливості вживання іменників жіночого роду у формі чоловічого *тиква кормовий*, що, напевне, зумовлено збереженням у свідомості діалектоносіїв граматичних зв'язків із лексемою *гарбуз*, хоч у мовленні її субституєвала російськомовна назва *тиква*.

За ДО “смак плода” в одній із говірок зафіксовано назву *кабак сахарний* (10). У двох говірках засвідчено назви, засвоєні мовцями з агрономічної лексики *тиква // кабак волос'кий* (27), *кабачки грибоїедовский*, *кабачки б'єлоп'лодний* (42.2).

Серед засвідчених у досліджуваних говірках назв гарбуза номен *гарбуз* – тюркізм, що сьогодні є літературною нормою, відомий усім мовцям, у більшості говірок належить до активного шару лексики, як антропонім став відомим з XVI ст., а як фітонім тільки з XVIII ст. [8, с. 107]; успадковану зі слов'янської мови назву *тиква*, що позначала рослину *Cucurbita pepo*, у сучасній літературній мові вживають у вторинному значенні – *Legenaria vulgaris*; в українських говірках Криму ця лексема з'явилася, на нашу думку, під впливом російської мови, де є номенклатурною назвою на позначення *Cucurbita pepo*. Найменування *кабак* вважають запозиченням із турецької мови: тур. *kabak* “гарбуз”, споріднене з *кабак* “тс” [5, т. I, с. 472];

З мікрогрупою найменувань гарбуза пов'язані назви частин рослини. Сему ‘насіння гарбуза’ в досліджуваних говірках репрезентують лексеми *нас'їн':а* (33.1), *с'єм'єна* (13), *с'ємочки* (24), синонімічні назви *нас'їн':а // дин'ки* (1), *кабачки // нас'їн':а кабачка* (3), атрибутивні назви *гарбузове нас'їн':а* (10, 16), *гарбузов'ї зерн'ата* (33.2), *гарбузов'ї зерн'ата* (4). В одній говірці засвідчено опозицію *с'ємочки у гарбуза* ‘насіння гарбуза’ : *кабачки у кабака* ‘насіння кабачка’ (46).

На позначення семи ‘листя і стебла гарбуза’ в українських говірках Криму засвідчено лексеми: *гарбузин':а* (9.1), *гарбузен':а* (21, 33, 45), *бадил':а* (13), дублетні назви: *гарбузин':а // батогги гарбуза* (9.2), *огудина // гарбузове лист'а* (46), *бот'ва // лис'т'а* (4) та іменникові словосполучення *бот'ва кабаку* (27), *бадил'ї з гарбуз'ів* (31).

В одній говірці мовець диференціює назву на позначення вусиків гарбуза *ба'ранчики* (9.1). На жаль, в інших говірках номенів на позначення цієї реалії не засвідчено, оскільки не велося планового опитування з цього питання.

Невелику мікрогрупу назв утворюють репрезентанти семи ‘тиква посудна (*Legenaria vulgaris* L.)’. У кількох досліджуваних говірках її маніфестують лексеми *тиква* (46), *гарбабки* (33.1), *караццукки* (33.2) і синонімічні назви *тиква // гарбузи* (45).

Назва *караццукки* є фонетичним варіантом лексеми *каракуцьки*, зафіксована багатьма дослідниками українських говорів [10, с. 148]; номен *гарбабки*, на нашу думку, утворено

шляхом контамінації слів *гарбуз* і *бабки*, оскільки рослина належить до родини гарбузових і має округлу форму (“товстенька”, як бабка).

Назву овочевої й технічної рослини люфа циліндрична, *Luffa cylindrica* L. засвідчено лише в трьох українських говірках Криму: *мо'чалка* (50) і синонімічні назви *кара'кул'а* // *мо'чалка* (10.2), *ку'бишка* // *мо'чалка* (33). Номен *мо'чалка* утворено шляхом метафоричного перенесення назви предмета побуту, який виготовляють із плодів цієї рослини. Семантика лексем *кара'кул'а* і *ку'бишка* неясна, у говірках української мови їх уживають, відповідно, на позначення сосни гірської *Pinus mugo* [10, с. 314], картоплі, *Solanum tuberosum* [10, с. 386] і глечиків жовтих, *Nuphar lutea* [10, с. 287].

Одну з найважливіших харчових рослин – диню, *Melo sativus* Sager. в усіх українських говірках Криму репрезентовано лексемою *дин'а* (у більшості говірок) і граматичним *дин'і* (1, 2, 7, 10, 20, 26, 28, 35, 49) та словотвірним *дин'ка* (40) варіантами, а також лексичними дублетами *дин'і* // *гарбузи* (2). Розширюють мікрогрупу лексеми й атрибутивні словосполучення, що реалізують ДО ‘форма плода’: *ка'чанка* (27), *дл'ін'і дин'і* (1), агролексема *кол'хозн'ица* (27). Важливо відзначити, що використання лексеми *гарбузи* на позначення дині могло виникнути під впливом татарської мови (пор.: крим.татар. кьарпуз “кавун” < перс. *harbūza*, *harbuza* “диня” [5, т. III, с. 472]).

Численну мікрогрупу назв родини гарбузових утворюють репрезентанти семи ‘кавун, *Citrullus vulgaris* Schrad.'. На її формування вплинули ДО ‘час досягання плода’, ‘колір плода’, ‘форма плода’ та їхнє поєднання ‘час досягання плода’ і ‘колір плода’.

Загальну назву рослини в досліджуваних говірках представляють номени *кавун* і *арбуз*. Найпоширенішою є лексема *ка'вун* і граматичний варіант *кавуни*. У декількох говірках зафіксовано лексеми *арбуз* і фонетичні *арбус*, *гарбуз* та акцентно-граматичний варіант *гарбузи*, що, ймовірно, є наслідком впливу на російськомовну лексеми *арбуз* характерної для української мови тенденції до наявності приставного [г] перед [а] *гарбуз*. Як зазначають самі інформанти, у материнських (поліських) говірках назв *кавуна* не знали, бо була відсутня реалія: *там кавуна не було / а тут довго не йшла / бо воно вод'наїє* (16). У багатьох говірках зафіксовано синонімічні назви, елементами яких є лексеми *кавун* і *арбуз*: *ка'вун* // *арбуз* (21), *ка'вун* // *гарбуз* (9.1, 34), *ка'вун* // *арбузи* (46), *арбуз* // *ка'вун* (4, 45, 51), *арбуз* // *ка'вун* (24, 40, 41), *арбузи* // *ка'вун* (13). Можливий вплив також і кримськотатарської мови, де слово *кьарпуз* має значення “кавун” [5, т. III, с. 472].

Окрему мікропарадигму утворюють репрезентанти опозиції сем ‘ранній кавун’ : ‘пізній кавун’ – *арбуз* *ран'іі* : *арбуз* *п'із'н'іі* (27), *гарбузи* *ран'і* : *гарбузи* *п'із'н'і* (31). У декількох говірках мовці диференціюють назви *кавуна* лише за однією з ознак: *арбуз* // *ка'вун* *ран'іі* (45), *арбуз* // *ка'вун* *ран'ііє* (4), *ка'вун* // *гарбуз* *скоросп'ілий* (9.1), *ка'вун* *ран'іі* (10).

За ДО ‘колір плода’ вирізнені дублетні назви: *ого'н'ок* // *зелений кавун* // *гарбуз* (9.1), *р'абийє* *арбузи* // *кавуни* // *чорнийє* *арбузи* // *кавуни* (45). ДО ‘форма плода’ зумовила опозицію сем ‘круглий кавун’ : ‘продовгуватий кавун’ : ‘довгий кавун’, яку реалізують назви-протиставлення *кру'гл'і ка'вуни* : *продовгу'ват'і ка'вуни* : *дл'ін'і ка'вуни* (33). Час досягання й колір плода спричинили виникнення назв *ка'вун* *р'абий* *ого'н'ок*, *ран'і* *чорн'і* *кавуни* (33).

З мікрогрупою назв *кавуна* пов’язані репрезентанти на позначення частин рослини. Сему ‘середина розрізаного кавуна’ в українських говірках Криму маніфестують лексеми: *сере'дина* (3, 9.2, 45) і акцентний варіант *се'редина* (10.2, 24); *серце'вина* (2, 9.1) і словотвірний варіант *с'ерд'еч'н'ік* (27); *м'йакот'* (21) і фонетичний варіант *м'н'акот'* (4); *ба'ран* (10.1); *ду'ша* (14) і акцентний варіант *ду'ша* (28) та синонімічні назви: *сер'одка* // *вовк* (33), *сере'дина* // *м'йакот'* (37).

Репрезентанти семи ‘огірок, *Cucumis sativus* L.’ утворюють мікрогрупу назв, на формування якої вплинули ДО “час досягання плода” та “походження рослини”, що стали мотиваційними ознаками для творення номенів.

Сему ‘огірок, *Cucumis sativus* L., загальна назва’ у більшості українських говірок Криму репрезентують лексема *ог'ірок*, її фонетичні *огірок*, *гурок* і граматичні варіанти

огірки, огірки, гогірки та запозичені з російської мови *огурець*, *огурці*, *огурци*, *огурчики*. Засвідчено паралельне вживання лексем *огурець* // *огірок*, *огурци* // *гурки*, *огурци* // *гірок* // *гірки*, *огурци* // *огурець* // *огірки* (див: карта). Перший елемент кожного дублета сформувався, напевне, під впливом російської мови, а другий елемент, навпаки, зберігся з материнської говірки. Літературно-нормативна назва *огірок* є запозиченням з грецької мови; хоч загальноприйнятої етимології немає; тлумачать як “несвоєчасний, передчасний, незрілий” (оскільки огірки їдять зеленими) [5, т. V, с. 153].

ДО “час досягання плодів” релевантна для реалізації опозиції сем ‘ранній огірок’ : ‘пізній огірок’ – *ран’і огурци* : *п’із’н’і огурци* (45), *огурци ран’ііе* : *огурци п’із’н’ііе* (4). В одній із говірок зафіксовано назву, засвоєну з агрономічної лексики *п’еженс’к’і огурци* (3).

Окрему мікрогрупу назв огірка утворюють репрезентанти семи ‘переспілий огірок, залишений на насіння’: *жовт’ак* (1, 9.1, 42, 50) і фонетичні варіанти *жовт’л’ак* (3, 21, 33.2); *с’іме’н:ик* (28) і фонетичні *се’ме’н:ик* (51), *с’ем’ен’ак* (27) та граматичні *се’ме’н:ий* (37), *с’ем’ен’іки* (13); *на’с’ін:ик* (33.1); синонімічні назви *жовтлі’як* // *с’ем’ен’іки* (4), *на’с’ін:ик* // *се’мі’л’уб* (9.1), *ка’бак* // *жовт’л’ак* (24), а також атрибутивні *на’с’ін:ий огурець* (10), *старій огурець* (10) та іменникові *огірки на на’с’ін’а* (16), *вогірки на с’іме’на* (31) словосполучення. Полімотивований, на думку О. А. Малахівської, номен *жовтляк* утворено від прикметника *жовтий* за допомогою суфікса *-(л)як* за двома мотиваційними ознаками – кольором і стиглістю [3, с. 127]; назви *сіменник* і *насі́нник* мотивовані за ознакою “призначення рослини”; найменування *семилюб* мовці пов’язують із здатністю до розмноження; номен *кабак* утворено шляхом семантичної деривації за подібністю форми.

Висновки дослідження. Особливістю групи лексики на позначення назв гарбузових є значна лексична, фонетична, граматична і словотвірна варіативність, зумовлена гетерогенністю українських говірок Криму. Системні зв’язки компонентів ЛСГ зумовлені наявністю зон семантичного синкретизму лексем *гарбуз* ‘гарбуз звичайний, Cucurbita pepo L.’, ‘кавун, Citrullus vulgaris Schrad.’; *кабак* ‘гарбуз звичайний, Cucurbita pepo L.’, ‘переспілий огірок, залишений на насіння’, словотвірними зв’язками *ка’бак* – *каба’чок*, *гар’буз* – *гарбу’зин’а*, *на’с’ін’а* – *на’с’ін:ик*. Полісемія окремих лексем (*ба’дил’а* ‘листя і стебла гарбуза’, ‘листя і стебла кукурудзи’, ‘листя і стебла буряка’; *ду’ша* ‘середина розрізаного кавуна’, ‘внутрішній психічний світ людини’; *во’к* ‘середина розрізаного кавуна’, ‘хижак родини собачих’; *ба’ран* ‘середина розрізаного кавуна’, ‘самець вівці’, ‘дика трав’яна тварина’) зумовлює внутрішньотематичні й міжтематичні зв’язки з тематичними групами лексики назв людини та тварин. У номінації гарбузових рослин спостережені семантичні зрушення: назва однієї рослини позначає іншу – *гар’бузи* зі значенням ‘кавун, Citrullus vulgaris Schrad.’, *гар’бузи* зі значенням ‘диня, Melo sativus Sager’, що, очевидно, зумовлено міжмовними контактами.

Перспективи подальших наукових розвідок. Перспективою подальших досліджень вважаємо системне вивчення інших ЛСГ сільськогосподарської лексики.

Список використаної літератури

1. Атлас української мови : у 3 т. – К. : Наук. думка, 1984 – Т. 3: Слобожанщина, Нижня Наддніпрянина, Причорномор’я і суміжні землі / [НАН України, Наук. тов-во ім. Т. Шевченка в Америці; редкол. : А. М. Залеський, І. Г. Матвіяс (ред. тому)]. – 2001 – 267 с., карт.
2. Вехов В. Н. и др. Культурные растения СССР. – [Отв. ред. Т. А. Работнов] / В. Н. Вехов, И. А. Губанов, Г. Ф. Лебедева. – М. : Мысль, 1978 – 336 с.
3. Говірки Чорнобильської зони : Системний опис / [відп. ред. П. Ю. Гриценко]. – К. : Довіра, 1999. – 271 с.
4. Гороф’янюк І. В. Структурна організація та ареалогія флорономів центральноподільських говірок : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Гороф’янюк Інна Валентинівна. – К., 2010. – 214 с.
5. Етимологічний словник української мови : [в 7 т.] / [за ред. О. С. Мельничука]. – К. : Наук. думка, 1982–2012. – Т. 1–6.

6. Карпенко Ю. О. Деякі назви культурних рослин у буковинських говірках // Наукові записки Чернівецького університету. Серія філологічних наук. – Чернівці, 1958. – Т. 31. – Вип. 7. – С. 105–120.

7. Козачук Г. О. Сільськогосподарська лексика говірок Волині : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Ганна Олександрівна Козачук. – К., 1971. – 20 с.

8. Сабадош І. В. Формування української ботанічної номенклатури / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ужгород. держ. ун-т, 1996. – 192 с.

9. Скорофатова О. А. Ономасіологія та лінгвогеографія фітономенів в українських східнослов'янських говірках : [монографія] / О. А. Скорофатова. – Луганськ : Елтон-2, 2009. – 369 с.

10. Словник українських наукових і народних назв судинних рослин / [укл. Ю. Кобів]. – К. : Наук. думка, 2004. – 800 с. – (Словники України).

11. Тищенко Т. М. Подільсько-середньонадніпрянське суміжжя в світлі ізоглос : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Тищенко Тетяна Миколаївна. – К., 2003. – 194 с.

12. Ткачук М. М. Ботанічна лексика говірок Чорнобильської зони : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.01 / Ткачук Марина Миколаївна. – К., 2011. – 492 с.

Умовні позначення говірок Криму та їхня діалектна належність

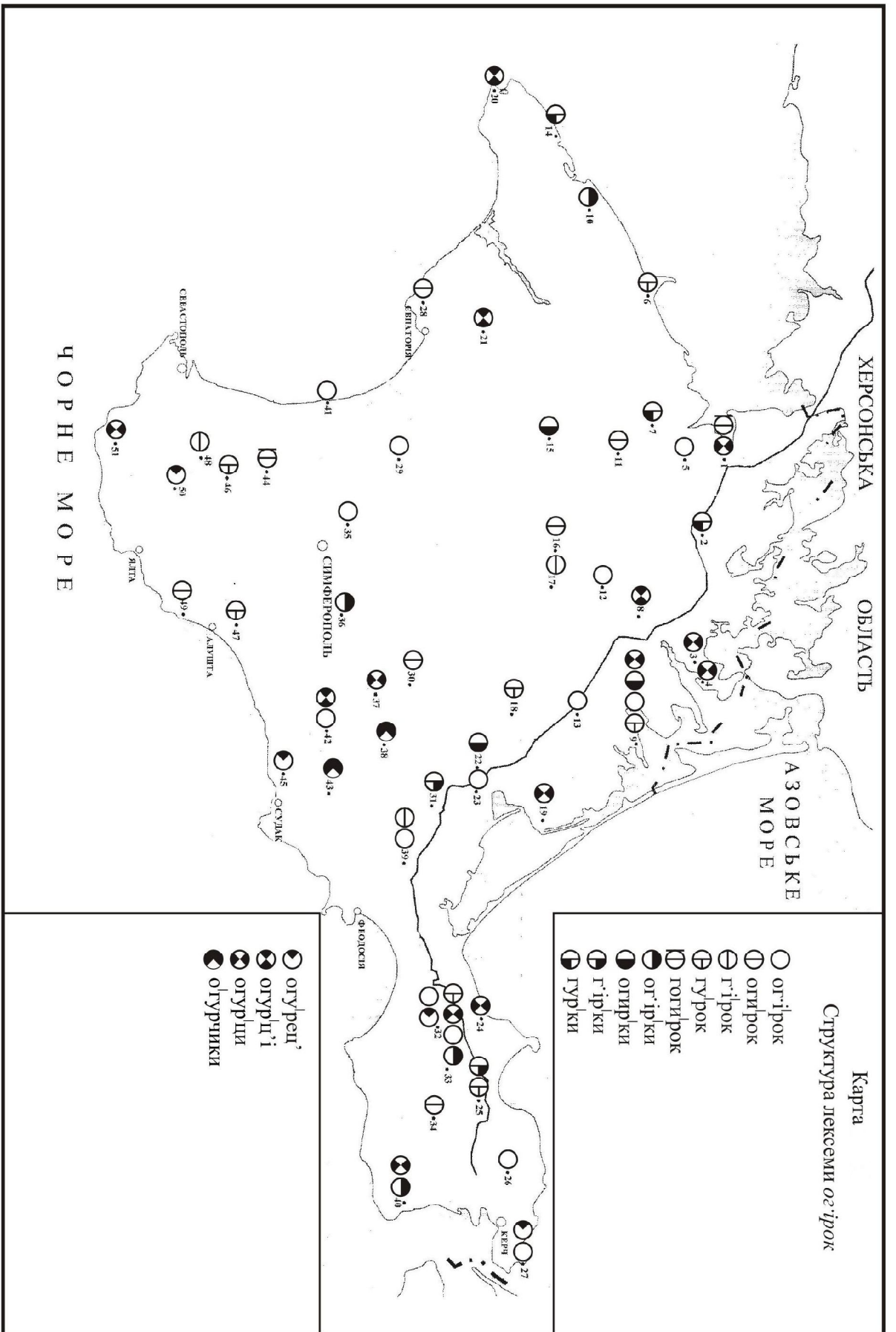
1. Ішунь, Красноперекопський (бойк.), 2. Магазинка, Красноперекопський (волин.), 3. Тургеневе, Джанкойський (српл.), 4. Медведівка, Джанкойський (српл), 5. Воронцовка, Красноперекопський (поділ.), 6. Славне, Роздольненський (поділ.), 7. Комишне, Роздольненський (поділ.), 8. Дніпровка, Джанкойський (1 – полт., 2 – српл.), 9. Слов'янське, Джанкойський (1 – српл., 2 – схпл.), 10. Водопійне, Чорноморський (1 – полт., 2 – сринадніпр.), 11. Гришине, Первомайський (наддністр.), 12. Калініне, Красногвардійський (сринадніпр.), 13. Новосільцеве, Джанкойський (схпл.), 14. Чорноморське, Чорноморський (степ.), 15. Панфілове, Первомайський (гуцул.), 16. Олександрівка, Красногвардійський (гуцул.), 17. Петрівка, Красногвардійський (наддністр.), 18. Митрофанівка, Нижньогірський (волин.), 19. Дмитрівка, Советський (наддністр.), 20. Оленівка, Чорноморський (полт.), 21. Велике, Сакський (полт.), 22. Лебединка, Советський (волин.), 23. Краснофлотське, Советський (сринадніпр.), 24. Калинівка, Ленінський (схпл.), 25. Новомиколаївка, Ленінський (1 – наддністр., 2 – схпл.), 26. Багерове, Ленінський (слобож.), 27. Осовини, Ленінський (сринадніпр.), 28. Молочне, Сакський (слобож.), 29. Шовковичне, Сакський (сринадніпр.), 30. Мельники, Білогорський (поділ.), 31. Пушкіне, Советський (наддністр.), 32. Красногорка, Ленінський (1 – поділ., 2 – слобож.), 33. Ленінське, Ленінський (1 – схпл., 2 – сринадніпр.), 34. Марфівка, Ленінський (наддністр.), 35. Шкільне, Симферопольський (сринадністр.), 36. Мазанка, Симферопольський (сринадністр.), 37. Біла Скеля, Білогорський (поділ.), 38. Василівка, Білогорський (сринадністр.), 39. Видне, Кіровський (1 – наддністр., 2 – схподіл.), 40. Завітне, Ленінський (схпл.), 41. Миколаївка, Симферопольський (полт.), 42. Багате, Білогірський (1 – поділ., 2 – сринадніпр.), 43. Грушівка, Судацький (схподіл.), 44. Самохвалове, Бахчисарайський (наддністр.), 45. Веселе, Судацький (слобож.), 46. Красний Мак, Бахчисарайський (српл.), 47. Лучисте, Алуштинська м-рада (схпл.), 48. Кудрине, Бахчисарайський (схпл.), 49. Малий Мак, Алуштинська м-рада (слобож.), 50. Соколине, Бахчисарайський (слобож.), 51. Орлине, Севастопольська м-р (слобож.).

Перелік умовних скорочень

Бойків. – бойківська, волин. – волинська, гуцул. – гуцульська, наддністр. – наддніпрянська, поділ. – подільська, полт. – полтавська, слобож. – слобожанська, сринадніпр. – середньонадніпрянська, српл. – середньополіська, степ. – степова, схпл. – східнополіська, схподіл. – східноподільська.

Одержано редакцією 10.02.14

Прийнято до публікації 20.02.14

Названия тыквенных растений в украинских говорах Крыма

В статье осуществлено системное описание названий тыквенных растений в украинских говорах Крыма. В ней проанализированы репертуар, структурная организация флорономенов в пределах микропарадигм. Установлены лексическая, грамматическая и словообразовательная вариативность, обусловленные гетерогенностью украинских говоров Крыма и контактами диалектоносителей с иноязычным окружением. Выявлены системные связи компонентов, обусловленные наявностью зон семантического синкретизма лексем, словообразовательными связями; полисемия отдельных лексем и семантические сдвиги. Раскрыта специфика распространения и функционирования засвидетельствованных названий. Среди зафиксированных репрезентантов – однословные названия, атрибутивные и субстантивные словосочетания и пропозитивные структуры, свидетельствующие о незавершенности процессов номинации.

Ключевые слова: украинские говоры Крыма, гетерогенные говоры, лексико-семантическая парадигма, дифференционный признак, сельскохозяйственная лексика, флорономен, системные связи, полисемия названий растений, зона семантического синкретизма.

Pumpkin plants names in the Crimean Ukrainian dialects

The article represents the systematic description of the pumpkin plants names of the Crimean Ukrainian dialects. It analyzes the repertoire and structural organization of floronomenes within possible microparadigms. Lexical, grammatical and word-forming variety determined by the heterogeneity of the Crimean Ukrainian dialects and contacts of dialect speakers with different language environment has been set. The polysemy of some lexeme and semantic shifts, the component system connection determined by the lexeme semantic syncretism zones and word formative connection have been identified. The specificity of distribution and functioning of the verified names has been revealed. There are one word names, attributive and substantive word combinations and propositional structures among stated representatives that testifies nomination processes incompleteness.

Key words: Crimean Ukrainian dialects, heterogeneous dialects, lexical-semantic paradigms, differential feature, agricultural lexis, floronomen, system connection, plants names polysemy, semantic syncretism zone.

УДК: 811.161.2'282.2:27-475.5''15/16''(477.87)

ВИЯВИ ГОВІРКОВИХ РИС У ФРАГМЕНТІ УЧИТЕЛЬНОГО ЄВАНГЕЛІЯ XVII СТОЛІТТЯ

Статтю присвячено аналізу діалектних особливостей мови фрагменту учительного Євангелія першої третини XVII ст. з Відділу рукописів Львівської національної бібліотеки імені В. Стефаника, який раніше не був об'єктом мовознавчого дослідження. Уривок написаний книжною українською мовою, при тому значну кількість рис у ньому можна кваліфікувати як діалектні, зіставивши їх із особливостями сучасних південно-західних, зокрема карпатських говорів. Наприклад, у фонетиці південно-західними діалектними рисами можна вважати співіснування форм з е та о в позиції після шиплячого перед наступним твердим приголосним, збереження сполуки [je] на початку слів, карпатськими – вияв африкати [дж]. У морфології багато форм кваліфікуємо як карпатські, а саме: форми називного відмінка множини іменників з флексією -ове, форми орудного відмінка множини з -ь, займенники што, тоты, форма дієслова в третій особі множини теперішнього часу бути, суть, а також префікс ву-, дієслівний суфікс -ова-, вільна позиція частки ся тощо. Виявлені в учительному Євангелії говіркові риси переконливо вказують на її походження з території Карпат. На жаль, текст дає недостатньо інформації для того, щоб здійснити точнішу локалізацію.

Ключові слова: учительне Євангеліє, діалектизм, діалектна риса, історична діалектологія.